

Tálas Péter[✧]

A változó világrendről

DOI 10.17047/HADTUD.2026.36.2.18

A jelen írás a világrend jelenlegi változásáról szól, amelyről közel két évtizede vita zajlik a nemzetközi kapcsolatok és a biztonsági tanulmányok teoretikusai között. Szerzője azonban nem vállalkozik többre, minthogy röviden bemutatja a világrend fogalmát és az ezekhez kapcsolódó hatalmi képességeket, a jelenleg zajló átmeneti korszak történelmi analógiáit, illetve azt, hogy milyen stratégiai folyamatok játszódnak le a világrend jelenlegi változásához kapcsolódóan, és ezek merre mutatnak.

KULCSSZAVAK: világrend, hatalmi képességek, stratégiai folyamatok, poszthegeemoniális rendszer

On the Changing World Order

This paper addresses the current transformation of the world order, a topic that has been the subject of debate among theorists in the fields of international relations and security studies for nearly two decades. However, the author does not attempt to do more than a brief introduction of the concept of the world order and the associated power capabilities, of the historical analogies of the current transitional period, and that of the strategic processes unfolding in connection with the current changes in the world order and where they are leading.

KEYWORDS: world order, power capabilities, strategic processes, post-hegemonic system

A jelen írás a világrend jelenlegi változásáról szól, amelyről közel két évtizede vita zajlik a nemzetközi kapcsolatok és a biztonsági tanulmányok teoretikusai között.¹ A terjedelmi korlátok miatt nem vállalkozik többre, minthogy röviden bemutatja a világrend fogalmát és az ezekhez kapcsolódó hatalmi képességeket, a jelenleg zajló átmeneti korszak történelmi analógiáit, illetve azt, hogy milyen stratégiai folyamatok játszódnak le a világrend jelenlegi változásához kapcsolódóan és ezek merre mutatnak.

✧ Nemzeti Közszerológálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont John Lukacs Intézet, egyetemi docens – Ludovika University of Public Service, Eötvös József Research Centre Lukacs Institute for Strategy and Politics, associate professor; e-mail: talas.peter@uni-nke.hu; <https://orcid.org/0000-0003-0176-8954>

1 Khanna 2008; Zakaria 2008; Allison 2017; Ikenberry 2018, 17–29.

A világrend fogalmáról

A világrend (*World Order*) a nemzetközi kapcsolatok és a nemzetközi biztonsági tanulmányok egyik alapfogalma. Olyan klasszikus teoretikusok foglalkoztak meghatározásával, mint *Hans Morgenthau*, *Kenneth Waltz*, *Immanuel Wallerstein*, *Paul Kennedy*, *Samuel P. Huntington* vagy *John Mearsheimer*.² A világrend azt jelöli, hogy milyen szabályok, hatalmi viszonyok, intézmények és normák szerint működik a nemzetközi rendszer egy adott történelmi korszakban. Vagy másként fogalmazva, a világrend a nemzetközi rendszernek azt a szerkezetét jelenti, amely meghatározza, hogy kik a vezető hatalmak, milyen szabályok érvényesülnek, hogyan kezelik a konfliktusokat, és milyen intézmények tartják fenn a nemzetközi stabilitást egy adott időszakban. Az általunk használt világrend-fogalom leginkább *G. John Ikenberry* és *Henry Kissinger* gondolkodásmódját követi, de erős szálakkal kötődik *Robert Gilpin* elméletéhez is.³ A világrendet ugyanis szabályokon és normákon alapuló, intézményeken keresztül megvalósuló legitim nagyhatalmi együttműködésként definiáljuk, melynek meghatározó tényezői a hatalmi képességek, amelyek nem csupán a világrend létrehozásához, de tartós fenntartásához is kulcsfontosságúak.⁴ Vagyis azt állítjuk, hogy tartós világrendet a legerősebb nagyhatalmak is csak együttesen (közös szabályok alapján vagy szövetségben) tudnak létrehozni, amennyiben erős érdekeltségük fűződik, és rendelkeznek hatalmi képességekkel a szabályok betartatásához, s hogy a hatalmi erőviszonyok változása előbb vagy utóbb kikényszeríti a világrend módosulását is. Egyszerűen azért, mert az erőviszonyok változásával új nagyhatalmak emelkednek fel, amelyek megkérdőjelezzik a fennálló világrendet, annak szabályait, intézményeit vagy a világrend keretei között fennálló (regionális vagy globális) status quo-kat. Mivel napjainkban konszenzus áll fenn a szakértők között a tekintetben, hogy a globalitás körülményei között élünk, fontos jeleznünk, hogy egy világrendnek a globalitás korában nem kell feltétlenül világméretűnek lennie. Vagyis, hogy egyrészt egy időben több „világrend” létezhet egymás mellett (ilyen például a multipoláris vagy a bipoláris világrend), másrészt még a globálisnak kikiáltott világrendek sem feltétlenül világméretű kiterjedtségűek (a bipoláris világrendet követő „unipoláris világrend” sem fedte le a világ egészét).⁵

A hatalmi képességekről

Mind a világrend létrehozásához (a szabályrendszer, a normák és az intézmények kialakításához), mind pedig a világrend fenntartásához (a szabályrendszer és a normák betartásának kikényszerítéséhez, az intézmények működtetéséhez) kényszerítő erőre van szükség. Mivel ez a hatalmi képességek függvénye, érdemes számba venni

2 Morgenthau 1948; Waltz 1979; Wallerstein 1983; Kennedy 1992; Huntington 1998; Mearsheimer 2014; Mearsheimer 2018.

3 Ikenberry 2001; Ikenberry 2020; Ikenberry 2018, 17–29.; Henry Kissinger 2020; Gilpin 1981.

4 Gilpin 1981, 30–25.; Ikenberry 2001, 3–20.; Kissinger 2020, 9–18.

5 Acharya 2023, 263–288.; Flockhart 2016, 3–30.

ezeket is, és röviden szólni róluk. Már csak azért is, mert bár valamennyi lényeges tényező, de korántsem azonos mértékben fontosak.

Hosszú távon a *demográfia* az egyik olyan tényező, amely meghatározza a nagyhatalmi képességeket. A nagy, munkaképes korú népesség képezi az adóalapot és a munkaerőt, amelyre szükség van az állami működés finanszírozásához, a belföldi fogyasztás ösztönzéséhez és az innováció finanszírozásához, vagyis a gazdasági teljesítmény fenntartásához. A nemzetközi hatalmi versenyhez folyamatos utánpótlásra van szükség a fiatal felnőttek köréből a katonai állomány feltöltése, illetve a védelmi infrastruktúra fenntartása érdekében is, ami a katonai képességek egyik fundamentuma. Végül megemlíthetjük azt is, hogy a gyorsan változó gazdasági piacokkal ellentétben, a demográfiai változások generációkon át zajlanak. Ez teszi lehetővé az elemzők számára, hogy már évtizedekkel előre felmérjék egy állam strukturális erősségeit vagy sebezhetőségeit.⁶ Fontos látnunk ugyanakkor, hogy nem minden demográfiai adatnak egyforma a súlya a nemzeti hatalom értékelésekor. A biztonságpolitikai elemzők a demográfiai jellemzőket aszerint kategorizálják, hogy azok milyen közvetlenül jelennek meg az állam képességeiben. Ebből a szempontból négy demográfiai jellemzőt érdemes feltétlenül fontosnak tartanunk. Egyrészt a népességszámot, mivel a nagyszámú alapnépesség a nagyhatalmi státusz elengedhetetlen előfeltétele, amely jelentős humánerőforrás-előnyt biztosít. Másrészt a korösszetételt és az eltartottak arányát, mivel a 15–64 éves közötti munkaképes korú lakosság aránya a nem dolgozó eltartottakhoz (gyerekek és nyugdíjasok) viszonyítva döntő fontosságú. Az idősek magas aránya ugyanis megterheli az állami forrásokat az egészségügyi ellátás és a nyugdíjak miatt, elvonva a pénzt például a védelemtől és a technológiai innovációtól. Harmadrészt a lakosság (humán tőke) oktatás és egészségügy által meghatározott minőségét, a magasan képzett, szakképzett és egészséges munkaerő ugyanis a tapasztalatok alapján jelentősen növeli a termelékenységet és felgyorsítja a technológiai áttöréseket. Végül negyedszer, a nettó migrációt, ami azt jelzi, hogy egy ország mennyire képes vonzani és integrálni a képzett bevándorlókat, ezáltal ellensúlyozni a csökkenő születési rátát és megakadályozni a gyors gazdasági zsugorodást.⁷

A *gazdaság* a nagyhatalmi pozíció alapvető forrása, mivel nemzeti hatalom fenntartásához és kivetítési képességéhez szükséges feltételeket biztosítja (például pénzügyi alap, erőforrás-függetlenség, technológiai infrastruktúra). Egy nemzet katonai képességeit, diplomáciai befolyását és globális intézményi befolyáslási képességét végső soron gazdasági ereje határozza meg. Vagy inkább Paul Kennedy rámutatott: a gazdasági helyzet változásai jelentik a nagyhatalmak felemelkedésének és bukásának legfőbb strukturális okait.⁸ A gazdasági mutatók közül a legtöbb elemző a bruttó hazai termék (GDP) méretét tartja mérvadónak, mivel ez határozza meg a hatalmi törekvésekre rendelkezésre álló és mobilizálható teljes hazai erőforrást. Hasonlóan kulcsfontosságú a nemzetközi pénzügyi infrastruktúrára és a tartalékvaluta ellenőrzésére gyakorolt hatás. A nemzetközi banki elszámolási hálózatok (például SWIFT)

6 Terranova 2023, 798–809.

7 Robert 2021/1; Robert 2021/2; Robert 2021/3; Terranova 2023, 798–809.; Stratfor é. n.

8 Kennedy 1992, XIX–XXI.

feletti dominancia és egy globális tartalékvaluta (például az amerikai dollár) kibocsátása óriási hatalmat biztosít. A pénzügyi infrastruktúra feletti ellenőrzés lehetővé teszi egy állam számára, hogy meghatározza ki kereskedhet a világgal, és kit zárjanak ki a globális gazdaságból. Mivel mindenki tartalékvalutában kereskedik és takarít meg, a tartalékvaluta bitokosa saját valutája nyomtatásával exportálja az inflációt, és közvetlenül rálát a világ pénzmozgásaira.⁹ Ugyancsak kiemelkedő fontosságú a technológiai fejlettség és az ipari autonómia. A fejlett hazai gyártási kapacitások, a szellemi tulajdon és a kritikus ellátási láncok (például a félvezetőgyártás) birtoklása döntően befolyásolja egy ország jövőbeli dominanciáját. Végül ugyancsak fontos, hogy egy országot miként érint a piaci egymásrataltság, illetve rendelkezik-e strukturális befolyással. Ha például egy ország létfontosságú kereskedelmi csomópont vagy stratégiai nyersanyagok (például energia, ritkaföldfémek) elsődleges forrása, az olyan aszimmetriát teremthet, hogy más államok strukturálisan függővé válhatnak a piacától.¹⁰

A nemzetközi tanulmányok realista iskolája szerint a *katonai erő* a világrend meghatározó alakítója, amely kijelöli az államok helyét a globális hierarchiában és garantálja túlélésüket. Míg a gazdasági vagy a puha hatalom a mindennapi kapcsolatokat alakítja, a katonai képesség strukturális hatalmat ad: meghatározza a szövetségi rendszereket, elrettenti a kihívókat, válsághelyzetben pedig ultima ratio-ként működik.¹¹ A modern katonai hatalom prioritásai azonban drasztikusan eltolódtak a fizikai tömeg felől a technológiai és információs fölény irányába, amit *Mearsheimer* vagy *Waltz* klasszikus realista elméleteinél jobban magyaráznak a hadügyi forradalom (RMA) elméletalkotói, mint *Eliot Cohen* és *Max Boot*, a hibrid hadviselést kutató *Frank Hoffman*, a cyber-stratégiával foglalkozó *Thomas Rid*, valamint a kortárs transzparens csatatér dinamikáját elemző *Lawrence Freedman* és *Michael Kofman* megközelítései.¹² Jóllehet a nukleáris elrettentésnek ma is főszerepe van a nagyhatalmak közvetlen háborújának megakadályozásában, de napjaink nemzetközi rendjében az abszolút prioritást az információs és adatfölény (műholdas felderítés, elektronikai hadviselés és mesterséges intelligencia) jelenti, amelyek az aszimmetrikus és precíziós csapásmérő eszközökkel – például az olcsó drónrendszerekkel és hiperszonikus rakétákkal – kombinálva meghatározzák a harctéri sikereket. Ez a technológiai forradalom leértékelte a XX. századi doktrínákat, így a pusztá katonai létszám, a nehézpáncélosok vagy a hagyományos légifölény önmagukban már nem garantálják a győzelmet. Ráadásul, bár az államok számára továbbra is a katonai önvédelem a fő prioritás, ez ma már elválaszthatatlan a gazdasági és információs hibrid hadviseléstől. Tény ugyanakkor, hogy a katonai képességek globális hatékonyságát és fenntarthatóságát napjainkban is a robusztus hazai hadiipari kapacitás, a kritikus ellátási láncok (például a mikrochipek) biztosítása és a rugalmas szövetségi rendszerek határozzák meg. A világrendre gyakorolt hatását pedig legfőképpen az, hogy az adott

⁹ Wong 2022.; Sen 2019, 5–17.

¹⁰ Farell – Newman 2019, 42–79.; Miller 2022.

¹¹ Waltz 1979, 93–99. és 114–116.; Mearsheimer 2014, 41–56. és 109–110.; Gilpin 1981, 23–40.

¹² Cohen 2005, 297–320.; Boot 2006.; Hoffman 2007, 1–72.; Rid 2013, 17–19.; Freedman 2022, 379–394.; Kofman 2024, 99–120.

nagyhatalomnak és szövetségeseinek mekkora a katonai erőikvetítési képessége. A katonai hatalom igazi jelentősége ma leginkább a csúcstechnológia és a szövetségi interoperabilitás ötvözésében rejlik, amely képes elrettenteni a feltörekvő kihívókat és garantálni a stratégiai túlélést egy dinamikusan változó biztonságpolitikai környezetben.

A *diplomáciai hatalom* a nemzetközi kapcsolatokban a világrend legitimációjának, szabály- és normarendszerének, továbbá intézményi kereteinek elsődleges formálója. Míg a katonai erő és szankciók révén a gazdasági hatalom a kényszerítés eszköze, a diplomácia a konfliktusok megelőzésére, a szövetségek kohéziójának erősítésére és a nemzetközi jog érvényesítésére szolgál. Azoknak, akik meghatározó módon akarják formálni a világrendet, szövetség- és koalíció-építési, illetve konszenzusteremtési képességre, továbbá multilaterális hálózatokra van szükségük a nemzetközi szervezeteken (például ENSZ, EU, NATO) belül. Széles és tartós szövetségi hálózat nélkül egyetlen nagyhatalom sem volt képes globális ambíciójú világrend fenntartására. Emellett a főszereplőknek formálniuk kell tudni a globális közvéleményt (*narratíva- és normateremtési képesség*), például annak meghatározásával, hogy mi számít legitimnek vagy illegitimnek a nemzetközi térben. Gyors reagálású tárgyalásos csatornákat kell teremteniük vagy fenntartaniuk a nagyhatalmak között eskalációk idején (válságdiplomácia és közvetítés). Mivel a mai multipoláris környezetben a geopolitikai versengés elsősorban nem a nyílt harctereken, hanem a nemzetközi piacokon és a globális ellátási láncokban zajlik, szükségük van gazdasági és technológiai diplomáciára is, vagyis a kereskedelmi egyezmények, szankciós rezsimek és technológiai szabványok kialakításának képességére.¹³

Végül szólnunk kell röviden a *puha hatalomról* (*soft power*) is, amely a világrend alakításában a kényszerítés nélküli, vonzerőn és konszenzuson alapuló befolyásolás eszköze, s amely leginkább meghatározza a nemzetközi normákat, értékeket és intézményi szabályokat. A puha hatalom a világrend fenntartásában játssza a legfontosabb, strukturális szerepet, mivel egy domináns világrend hosszú távon fenntarthatatlan pusztán katonai és gazdasági kényszerrel (*hard power*). A *soft power* biztosítja a rend legitimitását, így a többi állam önként követi a játékszabályokat, ami radikálisan csökkenti a rend fenntartásának költségeit. A világrend létrehozásakor csupán másodlagos a szerepe, a világrend változtatásának az időszakában pedig, a legkevésbé hatékony hatalmi eszköz. Napjaink transzparens, digitális és erősen hálózatosodó világában a *soft power* elemei átstrukturálódtak. Mivel napjainkban a digitális térben is zajlik egy információs hadviselés a befolyásért, ahol az győz, akinek a történetét (például egy konfliktus okairól) a globális közvélemény legitimnek fogadja el, a narratíva- és információkontroll a *soft power* egyik legfontosabb elemévé lett. Fontos elem maradt a kormányzási és intézményi modell vonzereje is, hiszen a politikai stabilitás, a jogállamiság vagy épp a kormányzási hatékonyság (például válságkezelési képesség) mintaként szolgálhat más államok számára. S ugyancsak fontos eleme a puha hatalomnak a kulturális és oktatási export, ugyanis a külföldi diákok fogadása (egyetemi hálózatok) vagy épp a popkultúra, hosszú távon formálják a jövőbeli külföldi elitek

13 Ikenberry 2001, 3–7.; Nye 2004, 10–15.; Blackwill – Harris 2016, 33–48.

gondolkodását.¹⁴ A soft power más a szempontból is fontos számunkra. Bár a neorealista iskola a világrend formálását a nagyhatalmak privilégiumának tekinti, a soft power koncepciója lehetőséget ad e narratíva felülírására. A soft power ugyanis az egyetlen olyan hatalmi dimenzió, amely a kisállamok számára is valós világrend-formáló képességet biztosít. A kisállamok a hálózatcentrikus diplomácia, a morális normateremtés és a mintaértékű kormányzási modellek révén képesek aránytalanul nagy strukturális befolyást gyakorolni a nemzetközi jogra és intézményekre.¹⁵

A jelenleg zajló átmeneti korszak történelmi analógiáiról

Jelenleg olyan időszakban élünk, amelyet sok elemző poszthegemoniális/poszt-amerikai korszakként definiál. Olyan átmeneti korszakként, amikor már magunk mögött hagytuk az Egyesült Államok 1990-es évek elején létrejövő hegemóniájának időszakát, de még nem látszik, milyen világrend felé tartunk, rend felé tartunk-e egyáltalán, vagy a „világrendetlenség” időszaka köszönt ránk.¹⁶ Ilyen átmeneti korszakot háromszor is megélt már a nemzetközi közösség a huszadik században. Először az első világháborút megelőző és követő időszakban (nagyjából 1913 és 1922 között), amikor egy regionalizált multipoláris nemzetközi rendszer váltotta fel a korábbi, Nagy-Britannia által uralt világrendet.¹⁷ Másodszor a második világháborút megelőző és követő években (nagyjából 1938 és 1947 között), amikor a bipoláris világrend lépett a regionalizált multipoláris nemzetközi rendszer helyébe.¹⁸ Harmadszor pedig kétpólusú világrend bukását megelőzően és követően (nagyjából 1988 és 1992 között), amikor az Egyesült Államok hegemóniája/unipoláris pillanata váltotta fel a korábbi világrendet.¹⁹ Jelenleg a negyedik ilyen rendszerszintű átmenetet éljük meg, melynek kezdetét a geoökonómiai realizmus térnyerésével a 2018-as amerikai–kínai vámháború kirobbanásához köthetjük, jelezve a hálózati interdependencia nyílt fegyverré tételét.²⁰ Közös az átmeneti korszakokban, hogy mindegyikben találunk egy olyan háborút, amelyet világrend-háborúként jellemezhetünk: az első világháborút (1914–1918), a második világháborút (1939–1945), az első öbölháborút (1990–1991), illetve napjainkban az orosz–ukrán háborút (2022–). Ezekre vezethető vissza a nemzetközi kapcsolatok elméletének az az állítása, hogy a rendszerszintű átmenetek lezárása hagyományosan úgynevezett hegemon- vagy világrend-háborúkon keresztül valósul meg, melyek tétje a globális hierarchia és az irányító szabályrendszer kijelölése, vagy másként fogalmazva: annak eldöntése, hogy kik és hogyan fogják irányítani az új világrendet?²¹ Míg a huszadik század első felének átmeneteit az első és második világháború totalitása döntötte el, addig a hidegháború utáni amerikai unipoláris berendezkedé-

14 Nye 2004, 5–11.; Ikenberry 2011, 80–117.; Wendt 1999.

15 Chong 2007, 192–198.; Nye 2011, 82–83.

16 Zakaria 2011, 19–46.; Haass 2017, 15–19.; Schweller 2014, 93–112.

17 Diószegi 1974, 52–56.

18 Gilpin 1981, 83–95.; Gaddis 2005, 20–25.

19 Krauthammer 2002, 5–18.; Fukuyama 2006, 39–50.

20 Blackwill – Harris 2016, 231–250.; Farell – Newman 2019, 42–79.

21 Kupchan 2014, 17–60.

s legitimitását az 1990–1991-es Öbölháború teremtette meg.²² Napjainkban pedig a 2022-ben kirobbant orosz–ukrán háború tekinthető a negyedik ilyen világrend-háborúnak, melynek tétje nem csupán egy lokális revízió, hanem a nyugati, szabályalapú nemzetközi rend alapjainak megkérdőjelezése és egy új, töredezett, nagyhatalmi érdekszférák által uralt globális korszak játékszabályainak erőszakos kikényszerítése.²³

A világrend változást előidéző stratégiai folyamatokról

Írásunk terjedelmi korlátai miatt csupán az általunk legfontosabbnak tekintett jelenségekről szólnunk röviden, azzal összefüggésben, hogy milyen stratégiai folyamatok játszódnak le a poszthegemoniális korszakhoz vezető úton. *Elsőként* arról, hogy a korábbi világrend szabályait meghatározó és a világrendet fenntartó nagyhatalmak – esetünkben a hegemon Egyesült Államok és szövetségesei – hatalmi képességei gyengülnek. Bár e gyengülés számos területen relatív (például az USA még évekig a legerősebb katonai hatalom marad), azonban egyértelműen és tartósan érzékelhető. *Másodikként* arról, hogy ennek hatására a hegemon és/vagy a nagyhatalmak nem akarják vagy nem tudják fenntartani a korábbi világrendet, mert az egyre költségesebbé válik számukra. Nem véletlenül említettük elsőként a „nem akarják” kifejezést, s csak másodsorra a „nem tudják”-ot, a hegemon és a legerősebb nagyhatalmak ugyanis gyakrabban tervezik meg visszavonulásukat a globális színpad bizonyos területeiről (*Selective Engagement, Offshore Balancing*),²⁴ s ritkábban szenvedik el azt tényleges visszaszorulásként.²⁵ Az Egyesült Államok például közel-keleti stratégia túlterjeszkedését (Irak, Afganisztán) már Barack Obama idejében elkezdte korrigálni, jóval korábban, mint amelytől a poszthegemoniális korszak kezdetét datáljuk. *Harmadikként* a növekvő hatalmi képességű vagy önmagukat elég erősnek érző status quo-t megkérdőjelezők megjelenéséről, akik ilyen vagy olyan módon és területen megkérdőjelezik és kikezdi a világrendet, annak intézményeit és szabályait.²⁶ Ezzel kapcsolatban fontos jelezni egyrészt azt, hogy a világrend által létrehozott status quo számos területen és számos módon kérdőjelezhető meg (globális és regionális szinten; a gazdasági, a katonai és a diplomáciai szférában; kezdve a szabályok betartásának elutasításától, a nemzetközi intézmények működésének akadályozásán keresztül, egészen nyílt háborúk indításáig). Másrészt azt is, hogy status quo megkérdőjelező szerephez a hegemon és szövetségesei, illetve egészen kis államok is kerülhetnek. Végül *negyedikként* azt a folyamatot említjük, melynek során erodálódik és megváltozik a régi világrend, újraosztódnak a szerepek, változnak az intézmények és a szabályok. Ez utóbbinál jelenleg még nem tartunk, ami jól mutatja, hogy milyen nehéz lebontani és megváltoztatni egy világrendet.²⁷ Még akkor is, ha ez utóbbit bizonyos területeken és szegmensekben maga a hegemon kezdeményezi. Elég talán arra

22 Krauthammer 2002, 10–11.; Kissinger 202, 321–323.

23 Brands 2024, 17–23.

24 McGuire 2025.; Mearsheimer – Walt 2016.

25 Kennedy 1992, 483–484.; Posen – Ross 1996, 15–21.; Rose, 2011, 227–234.; Tálas 2021, 2–3.

26 Goddard 2018, 16–46.

27 Keohane 2008, 6–8.

utalnunk, hogy miközben az Egyesült Államok Donald Trump második elnöksége alatt több tucat nemzetközi szervezetből lépett ki, igazán fontos új szervezetet nem volt képes létrehozni.²⁸

A jelenlegi helyzetről

Írásunk végén – ha nagyon röviden is, de – feltétlenül szólnunk kell arról, hol tart most a világrend változása, s mit látunk abból, hogy merre tart? Viszonylag nagy biztonsággal állíthatjuk, hogy ma nincs olyan nagyhatalom, amely önmagában vagy akár szövetségeseivel új globális világrendet tudna létrehozni.²⁹ Az Egyesült Államok már nem képes erre, a sokak által az USA egyetlen tényleges kihívójának tekintett Kína pedig – katonai képességek, illetve szövetségi rendszer híján – még nem képes egy ilyen feladat végrehajtására.³⁰ Pekingnek egyébként nincsenek is ilyen ambíciói. A hegemon és szövetségesei által vezetett világrendet megkérdőjelező és elutasító nagyhatalmak (Kína, Oroszország) éppen ezért önálló érdekszféra létrehozására és nemzetközi elfogadtatására töreksenek. Úgy tűnik, hogy Donald Trump elnöksége alatt az az Egyesült Államok is elfogadni látszik a nagyhatalmi érdekszféra-politikához és annak szabályaihoz való visszatérést (ezek között a nagyhatalmak háborúindítási „jogát” érdekszférájuk/biztonsági környezetük védelme érdekében), amely eleddig többnyire befolyási övezetekben gondolkodott.³¹ Értelmezésünkben a *befolyási övezet politika* leginkább abban különbözik az érdekszféra-politikától, hogy nagyhatalmi szereplői partnerként tekintenek a gyengébb hatalmi képességű országokra is (akik így szuverén módon dönthetnek arról, hogy például kikkel kívánnak szövetségre lépni), illetve szigorúan elutasítják a támadó háborút, támadó háborús erőszakot, mint a hatalmi érdekérvényesítés eszközt.³² Ezzel szemben az *érdekszféra-politika* nagyhatalmi szereplői elsősorban tárgyként és nem alanyként tekintenek gyengébb hatalmi képeségű országokra, akiknek a sorsáról nagyhatalmi alkuk döntenek, továbbá megengedhetőnek, sőt legitim eszköznek tartják háborút érdekszférájuk egyben tartása érdekében. Sokak szerint jól látható, hogy a Donald Trump vezette Egyesült Államok korábbi szövetségi rendszerét (befolyási övezetét) is érdekszférájának tekinti, s nem számol azzal, hogy ez a magatartása szövetségi rendszerének felbomlásához és egy újabb (transzatlanti) geopolitikai törésvonal megjelenéséhez is elvezethet.³³ Mindezek Európát hozták a legnehezebb helyzetbe, mivel Európa (az Európai Unió) nem rendelkezik és belátható idő belül nem is fog rendelkezni olyan katonai képességgel, amely a kialakuló nagyhatalmi érdekszféra-politika teljesértékű szereplőjévé tehetné. Sőt a helyzet – sokak szerint – jelenleg még ennél is rosszabb, mert Európa jelenlegi katonai képességei még arra sem elegendőek, hogy saját területét megvédje azoktól, akik potenciális érdekszféraként tekintenek arra.³⁴

28 Pupli 2026.

29 Kupchan 2012, 5–10.

30 Allison 2017, 91–94.

31 Rachman 2022, 15–30.

32 Ikenberry 2011, 79–117.

33 Kagan 2018, 75–86.

34 Csiki Varga 2024, 1–8.; Csiki Varga 2025, 1–5.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Acharya, Amitav 2023. Before the Nation-State: Civilizations, World Orders, and the Origins of Global International Relations. *The Chinese Journal of International Politics*, (16): 263–288.
Forrás: <https://academic.oup.com/cjip/article/16/3/263/7289981>
- Allison, Graham 2017. *Destined for War. Can America and China escape thucydides's trap?*
Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- Blackwill, Robert D.; Harris, Jennifer M. 2016. *War by Other Means: Geoeconomics and Statecraft*.
New York–Massachusetts–London: Harvard University Press.
- Boot, Max 2006. *War Made New. Technology, Warfare, and the Course of History, 1500 to Today*.
New York: Gotham Books.
- Brands, Hal 2024. The Ukraine War and Global Order. In: Brands, Hal: *War in Ukraine: Conflict, Strategy, and the Return of a Fractured World*. Johns Hopkins University Press. Project MUSE.
<https://dx.doi.org/10.56021/9781421449845>
- Chong, Alan 2007. *Foreign Policy in Global Information Space: Actualizing Soft Power*.
New York: Palgrave Macmillan.
<https://doi.org/10.1057/9780230604247>
- Cohen, Eliot 2005. Technológia és hadviselés.
In: Baylis, John; Wirtz, James; Cohen, Eliot; Gray, Colin S. 2005.
Stratégia a modern korban. 297–320. Budapest: Zrínyi Kiadó.
- Csiki Varga Tamás 2024. Orosz és ukrán haditechnikai veszteségek az európai katonai képességek kontextusában. *SVKI Elemzések*, 2024/2. 2024. január 29.
Forrás: https://jli.uni-nke.hu/document/jli-uni-nke-hu/JLI_SVKP_Elemz%C3%A9sek_2024_2.pdf
- Csiki Varga Tamás 2025. Biztonságpolitikai konferencia Münchenben – Tanulások Európa számára. *John Lukacs Stratégiai Védelmi Kutatási Elemzések*, 2025/7. 2025. február 17.
Forrás: https://www.uni-nke.hu/document/jli-uni-nke-hu/JLI_SVKP_Elemz%C3%A9sek_2025_7.pdf
- Diószegi István 1974. *Két világháború árnyékában. Nemzetközi kapcsolatok története 1919–1939*.
Budapest: Gondolat.
- Farrell, Henry; Newman, Abraham L. 2019. Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion. *International Security*, 44 (1): 42–79.
Forrás: <https://direct.mit.edu/isec/article/44/1/42/12237/Weaponized-Interdependence-How-Global-Economic>
- Flockhart, Trine 2016. The coming multi-order world. *Contemporary Security Policy*, 37 (1): 3–30.
Forrás: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13523260.2016.1150053#abstract>
- Freedman, Lawrence 2013. *Strategy: A History*. Oxford University Press.
- Freedman, Lawrence 2022. *Command: The Politics of Military Operations from Korea to Ukraine*.
Oxford University Press.
- Fukuyama, Francis 2006. *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press.
- Gaddis, John Lewis 2005. *The Cold War: A New History*. New York: The Penguin Press.
- Gilpin, Robert 1981. *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goddard, Stacie E. 2018. *When right makes might : rising powers and world order*. Cornell University Press.
- Haass, Richard 2017. *A World in Disarray: American Foreign Policy and the Crisis of the Old Order*.
New York: Penguin Press.
- Hoffman, Frank G. 2007. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars.
Potomac Institute for Policy Studies, December, 1–72.
- Huntington, Samuel P. 1998. *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*.
Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Ikenberry, G. John 2001. *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*.
New Jersey: Princeton University Press.
- Ikenberry, G. John 2011. *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*.
Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Ikenberry, G. John 2018. Why the Liberal World Order Will Survive.
Ethics & International Affairs, 32 (1): 17–29.

- Ikenberry, G. John 2020. *A World Safe for Democracy: Liberal Internationalism and the Crises of Global Order*. New Haven–London: Yale University Press.
- Kagan, Robert 2018. *The Jungle Grows Back: America and Our Imperiled World*. Knopf Doubleday Publishing Group - Vintage Books.
- Kennedy, Paul 1992. *A nagy hatalmak tiündöklése és bukása*. Budapest: Akadémia Kiadó.
- Keohane, Robert O. 1984. After hegemony: Transatlantic economic relations in the next decade. *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, 19 (1): 3–9.
<https://doi.org/10.1080/03932728408456529>
- Khanna, Parag 2008. *The Second World: Empires and Influence in the New Global Order*. New York: Random House.
- Khanna, Parag 2016a. Connectivity Is the New World Order: A Conversation with Parag Khanna. youtube.com, 2026. 05. 04. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=BqUsWv6mvi0>
- Khanna, Parag 2016b. *Connectography : mapping the future of global civilization*. New York: Random House.
- Kissinger, Henry 2020. *Világrend*. Budapest: Antall József Tudásközpont.
- Kofman, Michael 2024. The Russia-Ukraine War Military Operations and Battlefield Dynamics. In: Brands, Hal: *War in Ukraine: Conflict, Strategy, and the Return of a Fractured World*. 99–120. Johns Hopkins University Press, 2024. Project MUSE.
<https://dx.doi.org/10.56021/9781421449845>.
- Krauthammer, Charles 2002. The Unipolar Moment Revisited. *The National Interest*, 70 (Winter 2002/03): 5–18.
- Kupchan, Charles A. 2012. *No One's World: The West, the Rising Rest, and the Coming Global Turn*. Oxford University Press.
- Kupchan, Charles A. 2014. Unpacking hegemony: the social foundations of hierarchical order. In: Ikenberry, G. John (ed.): *Power, Order, and Change in World Politics*. 19–60. Cambridge: Cambridge University Press.
- McGuire, Daniel 2025. Selective Engagement: The Optimal United States Grand Strategy. *Beyond Politics*, 2025. 11. 25.
 Forrás: <https://sites.nd.edu/beyond-politics/2025/11/25/selective-engagement-the-optimal-united-states-grand-strategy-by-daniel-mcguire/>
- Mearsheimer, John 2014. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton & Company.
- Mearsheimer, John 2018. *The Great Delusion. Liberal Dreams and International Realities*. New Haven–London: Yale University Press.
- Mearsheimer, John J.; Walt, Stephen M. 2016. The Case for Offshore Balancing. A Superior U. S. Grand Strategy. *Foreign Affairs*, July/August 2016.
 Forrás: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2016-06-13/case-offshore-balancing>
- Miller, Chris 2022. *Chip War: The Fight for the World's Most Critical Technology*. New York: Scribner.
- Morgenthau, Hans 1948. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A Knopf.
- Nye, Joseph S. 2004. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs.
- Nye, Joseph S. 2011. *The Future of Power*. London: Hachette UK.
- Posen, Barry R.; Ross, Andrew L. 1996. Competing Visions for U. S. Grand Strategy. *International Security*, 21 (3 Winter) 5–53.
- Pupli Anna Sára 2026. Az Egyesült Államok kilép több tucat nemzetközi szervezetből. *telex.hu*, 2026. 01. 08.
 Forrás: <https://telex.hu/kulfold/2026/01/08/tobb-tucat-nemzetkozi-szervezetbol-kilep-egyesult-allamok-donald-trump-ensz>
- Rachman, Gideon 2022. *The Age of the Strongman: How the Cult of the Leader Threatens Democracy Around the World*. New York: Other Press.
- Rid, Thomas 2013. *Cyber War Will Not Take Place*. Oxford University Press.
- Robert, Richard 2021/1. The weaponisation of demography in geopolitical relations. *Polytechnique Insights*, 2021. 11. 24.
 Forrás: <https://www.polytechnique-insights.com/en/braincamps/geopolitics/do-demographics-still-weigh-in-on-geopolitics/the-weaponisation-of-demography-in-geopolitical-relations/>

- Robert, Richard 2021/2. "Demographics in the US are a source of power". *Polytechnique Insights*, 2021. 11. 24.
Forrás: <https://www.polytechnique-insights.com/en/braincamps/geopolitics/do-demographics-still-weigh-in-on-geopolitics/demographics-in-the-us-are-a-source-of-power/>
- Robert, Richard 2021/3. Geopolitics: "the impact of migration is essentially regional".
Polytechnique Insights, 2021. 11. 24.
Forrás: <https://www.polytechnique-insights.com/en/braincamps/geopolitics/do-demographics-still-weigh-in-on-geopolitics/geopolitics-the-impact-of-migration-is-essentially-regional/>
- Rose, Gideon 2011. *How wars end: why we always fight the last battle: a history of American intervention from World War I to Afghanistan*. New York: Simon & Schuster.
- Schweller, Randall L. 2014. *Maxwell's Demon and the Golden Apple: Global Transition in a Chaotic World*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Sen, Julius 2019. The weaponisation of the dollar. Policy options for small countries.
LSE Ideas, August 2019. 5–17.
Forrás: <https://www.lse.ac.uk/ideas/Assets/Documents/updates/LSE-IDEAS-Weaponisation-Dollar.pdf>
- Stratfor (é. n.): The Geopolitics of Demographics: An Introduction.
Forrás: <https://www.ranenetwork.com/latest-insights-content-collection/the-geopolitics-of-demographics-an-introduction>
- Tálas Péter 2021. Aposzthegemoniális hatalmi rend „hegemónjáról”. *Nemzet és Biztonság*, (4): 2–3.
- Terranova, Giuseppe 2023. Demography, geopolitics and great power: A lesson from the past.
AIMS Geosciences, 9 (4): 798–809.
Forrás: <https://www.aimspress.com/article/doi/10.3934/geosci.2023043?viewType=HTML>
- Wallerstein, Immanuel 1983. *A modern világ gazdasági rendszer kialakulása*. Budapest: Gondolat.
- Waltz, Kenneth 1979. *Theory of International Politics*. Boston: Addison-Wesley Publishing Company.
- Wendt, Alexander 1999. *Social theory of international politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wong, Russel 2022. What Is SWIFT, and Could Sanctions Impact the U.S. Dollar's Dominance?
Federal Reserve Bank of Richmond Economic Brief, March 2022, No. 22-09.
Forrás: https://www.richmondfed.org/publications/research/economic_brief/2022/eb_22-09
- Zakaria, Fared 2011. *The Post-American World*. New York: W. W. Norton & Company, 2011.